

Den säkra rollatorn

En rapport om ett av Sveriges vanligaste hjälpmedel

HUMAN CARE
Your Life. Your Way.

Innehåll

Förord	3
Fallolyckor	4
Frakturer leder ofta till behov av daglig hjälp	4
Stora samhällskostnader förknippade med fallolyckor bland äldre	5
Rollatorn – ett av Sveriges vanligaste hjälpmedel	7
Olyckor i trafiken med rollatorer ökar	7
Befintlig rollatorstandard – är den säker nog?	8
Upphandlingar och tester utifrån gällande standard	9
Godkänd trots stor tipprisk	10
Vad utmärker en lämplig rollator?	12
Slutsatser och rekommendationer	14

Förord

Fallolyckor är ett stort samhällsproblem – det genererar höga kostnader för vård och omsorg samt innebär lidande och andra negativa konsekvenser för de som drabbas, ibland till och med dödsfall. År 2020 uppskattades de totala kostnaderna för fallolyckor till 16,8 miljarder kronor¹.

Rollatorn, som uppfanns i Sverige, har länge varit ett hjälpmedel för att förhindra fallolyckor och det beräknas idag finnas omkring en halv miljon rollatorer i Sverige. Dessa rollatorer används dagligen och ger brukarna möjlighet att utföra sina vardagsrutiner självständigt med mindre risk för fall, när balansen sätts ur spel. Möjligheten att röra sig både inom bostaden och utanför, ger en ökad livskvalitet och hälsa bland många äldre. Exakt hur många fallolyckor som rollatorn förhindrar går givetvis inte att uppskatta, eftersom utan den hade rörelsemönstren i samhället sett mycket annorlunda ut.

För att rollatorn ska vara säker att använda måste den vara stabil när brukaren tappar balansen, något som ofta sker, antingen orsakat av brukarens egen förmåga eller hinder i omgivningen; såsom trösklar, trottoarkanter, halt underlag, snö, grus, etc.

I Sverige upphandlas, i de flesta fall, rollatorer av regionerna eller kommunerna som sedan kostnadsfritt

tilldelas brukarna. Systemet syftar till att garantera seriösa leverantörer, säkerhet för brukarna, och låga kostnader för samhället. Men när regionerna gör sina upphandlingar skiljer sig kravställningen åt vilket medför att brukarna tilldelas rollatorer av olika fabrikat.

Systemet kan upplevas orättvist för brukarna eftersom bostadsort avgör vilken rollator man får, samtidigt som systemet möjliggör fri konkurrens mellan flera leverantörer som kan leda till bättre kvalitet i relation till pris, i det långa loppet.

Mot bakgrund av att vissa regioner inte har ställt tillräckligt höga krav på säkerheten, exempelvis rollatorns tipprisk i vardagliga och realistiska situationer, vill vi med denna rapport påvisa hur man bör utvärdera en rollators säkerhet. Vi leverantörer måste tillsammans med upphandlande myndigheter säkerställa att patientsäkerheten inte äventyras till förmån för kortsiktiga kostnadsbesparingar på ett kostnadsställe, vilket riskerar att ge höga kostnadsökningar på ett annat. Det vore en negativ utveckling för seriösa leverantörer, upphandlande myndigheter, våra äldre, hjälpmedelsbranschen och samhällsekonomin i stort.

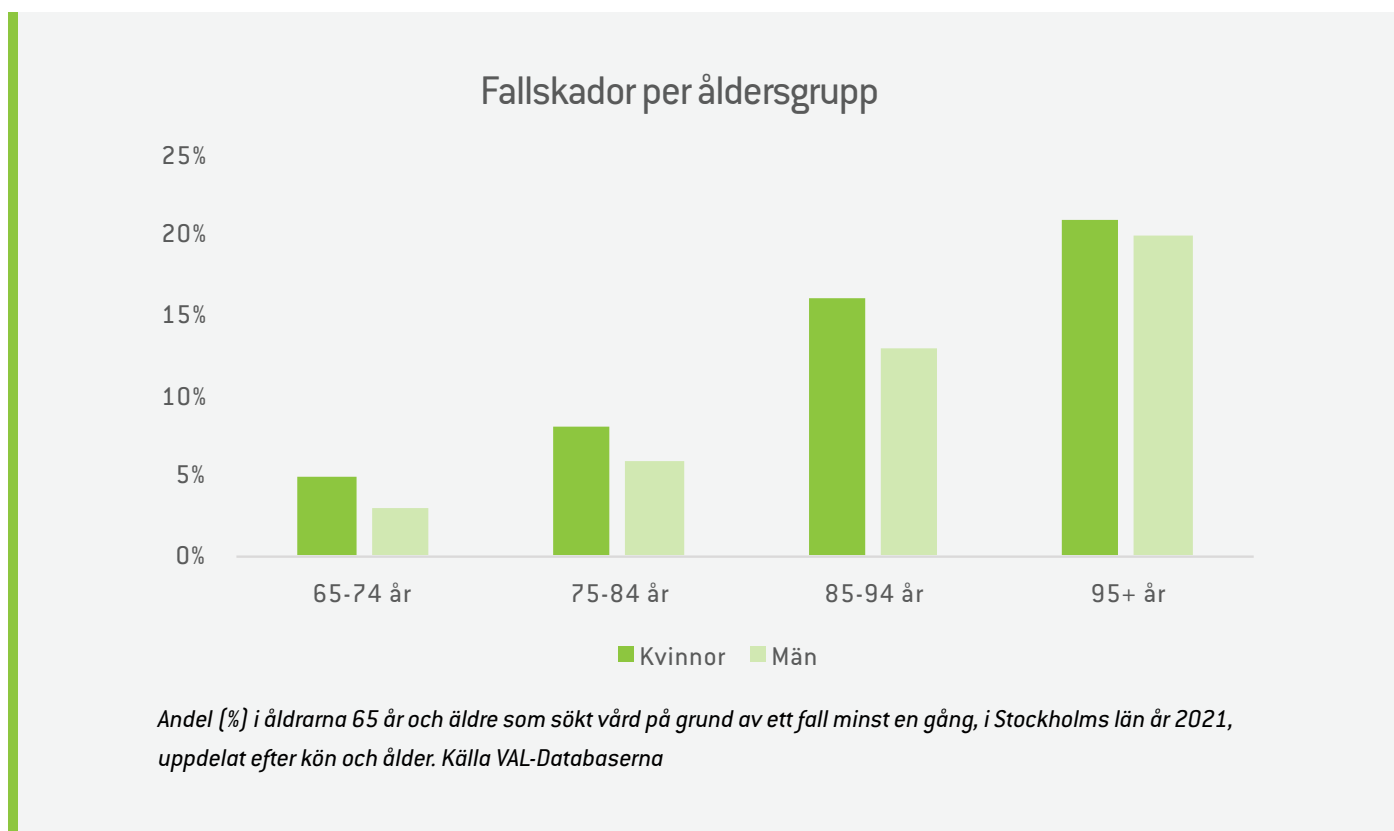
¹Socialstyrelsen (maj 2022). "Fallprevention – en kostnadseffektiv åtgärd?" Hälsoekonomiska beräkningar av fallpreventiva åtgärder för äldre.

Stefan Hedelius, CEO, Human Care
stefan.hedelius@humancaregroup.com

Fallolyckor

Fall är en av de vanligaste orsakerna till skador i alla åldrar. Drygt 1 000 personer dör varje år till följd av en fallolycka. Äldre är mest utsatta, sju av tio som skadas i en fallolycka är 65 år eller äldre. Cirka 6 procent av alla i åldrarna 80 år eller äldre var någon gång under året inskrivna på sjukhus till följd av en fallolycka.

Risikfaktorerna skiljer sig mellan kvinnor och män, till exempel är det vanligare för kvinnor att falla inomhus medan män oftare faller utomhus. Personer med kognitiv nedsättning, såsom exempelvis demens, löper större risk att falla och har sämre prognos efter ett skadligt fall.

Frakturer leder ofta till behov av daglig hjälp

En av de vanligaste skadorna vid fall är frakturer. En fraktur med efterföljande sjukhusvistelse och rehabilitering innebär en stor påfrestning för en skör äldre individ och leder ofta till försämrad funktion, behov av daglig hjälp, sämre livskvalitet och högre dödlighet. Äldre individer som fått en höftfraktur i samband med ett fall har fördubblad risk att dö inom ett år jämfört med sina jämnåriga. Det beror inte enbart på skadan i sig utan även på att det ofta är multisjuka och sköra personer som drabbas².

² Ek S Fallskador. I Bartelink V, Lager A (redaktörer) Folkhälsorapport 2023 Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm; 2023, <https://www.folkhalsorapportstockholm.se/?filter=riskfaktorer>

Samhällets totala kostnader för fallolyckor

16,8 miljarder

kronor per år.³

Lindriga skador

7 500

kronor per person.⁴

Svårt skadade

274 000

kronor per person.⁵

Stora samhällskostnader förknippade med fallolyckor bland äldre

Konsekvenserna av en svårare fallskada är stora både för individen och för samhället. Det finns mycket att vinna på att arbeta förebyggande.

Socialstyrelsen har gjort en analys av de samhällsekonomiska kostnaderna för fallolyckor bland äldre. Analysen uppskattar samhällets totala kostnader för fallolyckor bland äldre till cirka 14 miljarder kronor per år.³

Ett aktivt förhållningssätt till fallprevention i kommuner och regioner kan bidra till färre fallskador och ökad livskvalitet för de enskilda och i flera fall även till kostnadsbesparingar.

I Socialstyrelsens analys framgår att när en person skadas lindrigt, det vill säga med skador som endast har behov av specialiserad öppenvård, kan kostnaden i genomsnitt per person uppskattas till 7 500 kronor under första året efter fallolyckan. Kostnaderna är något högre för de äldre åldersgrupperna och för män.⁴

För svårt skadade personer, det vill säga personer med så pass allvarliga skador att de behövt specialiserad slutenvård, uppgår den genomsnittliga kostnaden för svårt skadade i 274 000 kronor i genomsnitt per person under första året efter fallolyckan.⁵

Socialstyrelsens uppskattar för 2020 att totala kostnader till följd av fallolyckor till 16,8 miljarder kronor, varav 11,3 miljarder kronor är direkta regionala och kommunala kostnader.

Socialstyrelsen sammanfattar analysen med att konstatera att det bör finnas stora incitament, såväl på regional som kommunal nivå, att arbeta för att minska mängden fallolyckor för äldre. På så sätt kan mängden regionala och kommunala vård- och omsorgskostnader relaterade till fallolyckor minska, och äldre kan sannolikt klara sig på egen hand, utan bestående kommunala insatser, en längre tid i livet.⁶

³ Socialstyrelsen (maj 2022). "Fallprevention – en kostnadseffektiv åtgärd?"

Hälsoekonomiska beräkningar av fallpreventiva åtgärder för äldre. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-5-7923.pdf>

⁴ Ibid sid. 25-26.

⁵ Ibid sid 27-28.

⁶ Ibid sid 33.

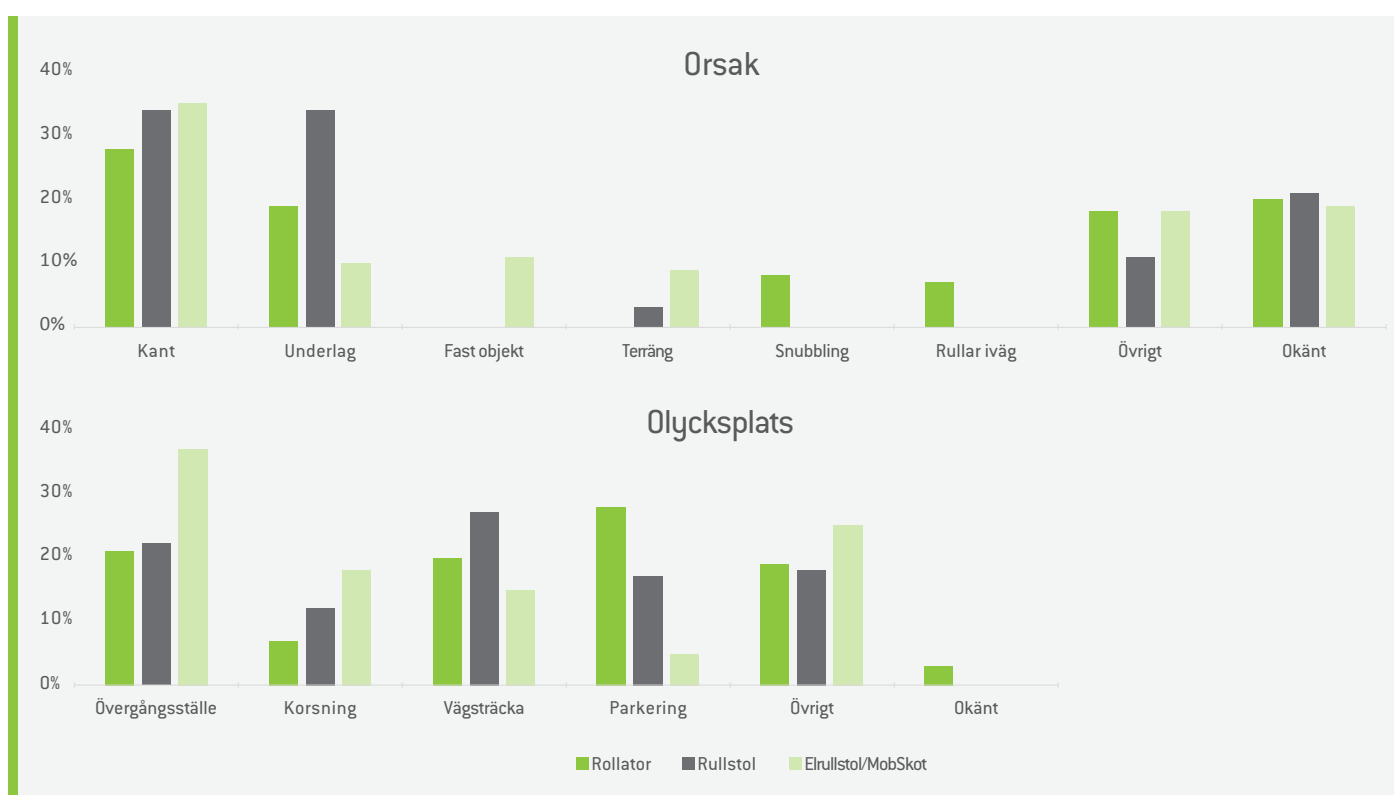
Rollatorn – ett av Sveriges vanligaste hjälpmedel

Rollatorn är ett uppskattat hjälpmedel som möjliggör för brukarna att kunna förflytta sig relativt självständigt och kunna utföra dagliga aktiviteter utan hjälp. Brukarna är oftast äldre personer med gångsvårigheter på grund av exempelvis nedsatt muskelstyrka, balans eller uthållighet. Tillgång till rollator har stor betydelse för ökad livskvalitet och förbättrad hälsa genom att kunna fortsätta att leva ett aktivt liv både inom- och utomhus utan rädsla och risk för fallskador.

Fler kvinnor än män använder rollator. Enligt Socialstyrelsen är två av tre brukare kvinnor. Det råder betydande regionala skillnader i tillgång, flest rollatorer per invånare finns i Norrbotten, 4 958 rollatorer per 100 000 invånare medan Östergötland har lägst antal, 1 014 per 100 000 invånare. Det uppskattas finnas cirka 500 000 rollatorer i Sverige, vilket gör rollatorn till ett av de vanligaste hjälpmedlen i Sverige⁷.

⁷ Socialstyrelsen (januari 2021). "Uppdrag statistik på hjälpmedelsområdet - slutrapport". <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2021-12-7696.pdf>

Olyckor i trafiken med rollatorer ökar

Rollatoranvändare i trafiken är en sårbar grupp som sällan uppmärksammas i diskussioner om trafiksäkerhet. I en studie ledd av forskarna Anna Carlsson vid Chalmers Industriteknik och Jörgen Lundälv vid Göteborgs universitet samt Umeå universitet, har olycks- och skadedata för rollatoranvändare analyserats. Studien bygger på data från 2 020 olyckor med 2 305 personer som samlats in från den nationella databasen STRADA (Traffic Accident Data Acquisition).

Resultatet av studien visar att antalet rollatorrelaterade olyckor i Sverige under perioden 2007–2016 ökade med 80 procent. Det framkom också att cirka tre gånger fler kvinnor än män var inblandade i olyckor med rollator. Singelolyckor är vanligast och beror oftast på fall med allvarliga skador till följd. Vid merparten av singelolyckorna slog brukaren i marken. Många av singelolyckorna orsakades av nivåskillnader/kanter, ojämnt underlag eller snubbling⁸.

⁸ Carlsson, A., & Lundälv, J. (2023). Rollator related pedestrian single accidents and collision events in Sweden. Traffic Safety Research, 2, 000004. <https://doi.org/10.55329/cysb9519>.

Befintlig rollatorstandard – är den säker nog?

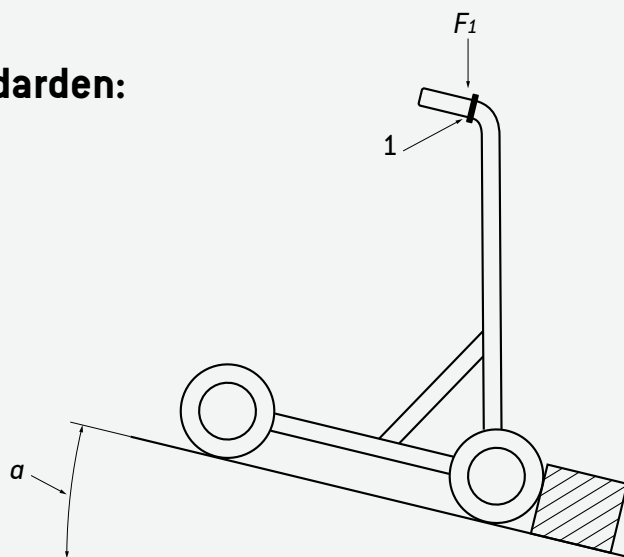
Det finns en ISO-standard för rollatorer (ISO 11199:2-2021) som bland annat används av tillverkare för att testa och säkerställa att rollatorerna uppfyller standardiserade krav.

Vid upphandlingar som genomförs av kommuner och regioner i Sverige, är det ett obligatoriskt krav att rollatorn ska uppfylla den gällande ISO-standard.

När ISO-standarderna uppdaterades 2021 ville man öka rollatorernas förmåga att passera olika hinder.

Detta beslut togs med hänsyn till då nyligen publicerade forskningsstudier som belyste olycksriskerna med rollatorer som kan tippa. Tippningsvinkeln höjdes då från 6% till 15%.

Testning enligt rollatorstandard: SS-EN ISO 11199:2-2021

Key

- 1 front handgrip reference point
- F_1 loading force
- a tilt angle

Rollatorstandarden anger att rollatorns stabilitet ska testas i enlighet med figuren ovan. Vinkeln ska vara mer än 15°, den vertikala lastkraften ska vara 250N och belastas vid punkt 1. Tillbehör ska testas på samma sätt samt i kombination med varandra.

Det betyder att den uppdaterade rollatorstandarden endast testas rollatorn utan last i korgen och endast med kraft uppifrån. I verkliga situationer, som exempelvis när en brukare handlar och fyller sin korg med varor och handväska, utsätts rollatorn för ojämna underlag

och trottoarkanter på vägen hem. Brukare bör rimligtvis kunna anta att en lastad korg/väska, enligt tillverkarens angivelser, förblir säker i alla miljöer inklusive snö, grus, gräs och vid trottoarkanter.

Rollatorstandarden tar inte heller hänsyn till att brukare tillämpar en framåtriktad kraft för att ta sig över ett hinder, trots att det framkommit att just nivåkillnader är extra utmanande för helt eller delvis hjulburna fotgängare. Dessutom använder många sin rollator utomhus, ofta lastad med såväl kassar som väskor.

Upphandlingar och tester utifrån gällande standard

Ett antal upphandlingar har gjorts på senare tid av rollatorer, bland annat i Västra Götalandsregionen (VGR) och Region Stockholm. Det är anmärkningsvärt hur upphandlarna i dessa två regioner, genom sina produktutvärderingar, har nått helt olika slutsatser angående vad som definierar en funktionsduglig och säker rollator. Detta inkluderar i synnerhet bedömningar av stabilitet och tipprisk. I Region Västra Götalands

upphandling blev en rollator diskvalificerad för att ens ingå i utvärderingen på grund av mycket hög tipprisk. I Region Stockholm vann samma rollator upphandlingen.

Se nedan omdömen från Region Västra Götalands upphandling¹⁰ gällande den rollator som diskvalificerats och som tillika vann Region Stockholms upphandling¹¹.

- Vid maxbelastad korg - klarar endast plant hårt underlag. Hjulen svänger inte mycket. Tippig vid minsta ojämnhet
- Med belastad korg (9kg) mycket stor tipprisk uppför och i löst grus.
- Mycket hög tipprisk över tröskel med full belastad korg
- Mycket stor tipprisk vid minsta ojämnhet med maxbelastad korg.

¹⁰ Västra Götalands Regionens upphandlingen, 2020, 202001231-005, Avtalsnamn: Gånghjälpmedel.

¹¹ Stockholms Läns Sjukvårds Områdes upphandlingen, 2021, SLSO 2021-0113-04, Avtalsnamn: Gånghjälpmedel, trehjuliga cyklar och rullbord.

Godkänd trots stor tipprisk

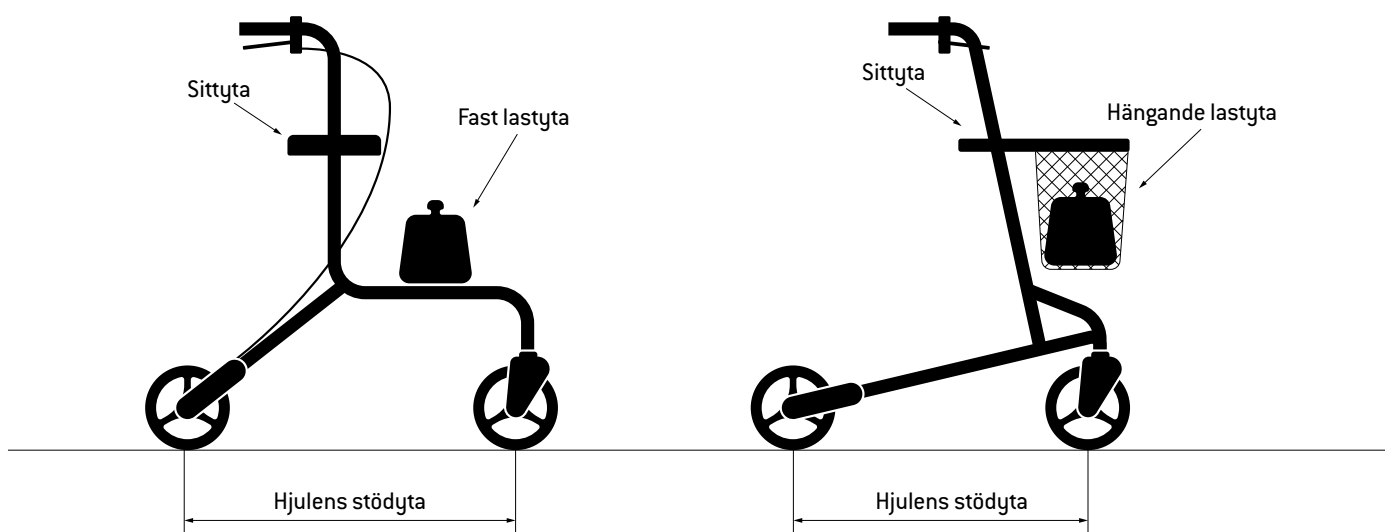
Eftersom en konkurrerande rollator ansågs ha för hög tipprisk i en upphandling, men vann i en annan, lät Human Care hösten 2023 konsultföretaget Myra Part of Prevas (Myra) göra en utvärdering och test av rollatorer med fokus på säkerhet och användarvänlighet. I utvärderingen framkom bland annat att stabilitet var det som ansågs

absolut viktigaste och det mest positiva attributet för en rollator, bland brukarna.

Myra lät göra tester för att utvärdera stabiliteten av två olika typer av rollatorer. Stina Juhlin, en av Myras experter, berättar hur testerna gick till:

”

Rollatorerna lastades med 10 kg (godkänd maxlast enligt tillverkarna) i korg eller väska. Den ena av de två rollatorerna kräver motkraft/vikt ovanifrån motsvarande 7,4 kg för att inte tippa framåt vid 15° lutning och maxlast. Att lägga denna typ av motkraft/vikt på rollatorns handtag är inte en realistisk användning, en sådan kraft uppifrån uppkommer först när någon faller mot rollatorn, och är inte något som uppkommer vid normal gång. Kraften kommer normalt sett bakifrån när brukaren skjuter rollator framför sig. När brukaren skall gå nedför en trottoarkant accelererar kraften framåt varpå den ena testade rollatorn tippas mycket snabbt och utgör en direkt fallrisk för brukaren. Likande händelseförlopp kan inträffa när brukaren går på ojämnt underlag och skjuter rollatorn framför sig på ojämna underlag som till exempel snö, grus, gräs med mera.”

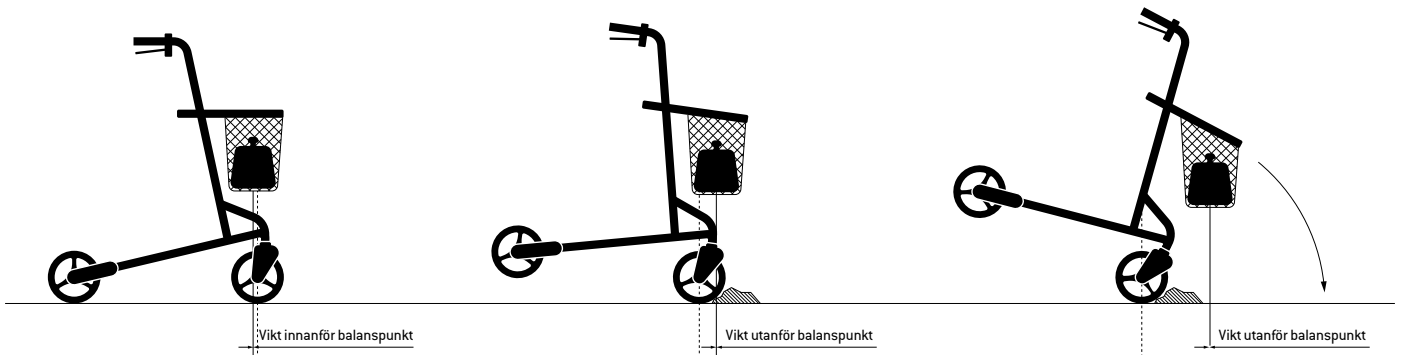
”

”Det blev tydligt i utvärderingen att den ena av rollatorerna som var lastad enligt tillverkarens riktlinjer innebar en direkt fallrisk för brukaren då balanspunkten förskjuts framför rollatorns framhjuls stödpunkt”, fortsätter Stina Juhlin.

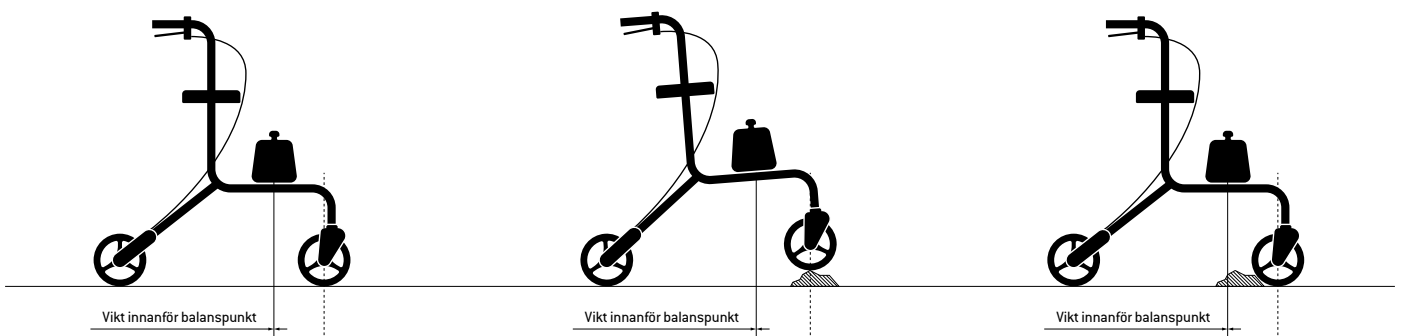
”Under våra utvärderingar och mätningar kunde vi konstatera att den ena rollatorn har en risk för tippning framåt med olastad väska/korg och mycket hög tipprisk när man lastar väskan/korgen. Dessa tipprisker framkommer inte under tester enligt ISO- standard eftersom man då lägger på en stor kraft ovanifrån på handtagen, som trycker ner rollatorn och förflyttar balanspunkten bakåt. Trots dessa stora tipprisker är den rollatorn godkänd”, säger Stina Juhlin.

”Här har upphandlande enheter ett mycket stort ansvar att genomföra funktionsutvärdering av rollatorer med vardagliga användningsområden i Sverige för att säkerställa att säkra hjälpmedel köps in”, avslutar Stina Juhlin.

Rollator med högt hängande lastyta

Rollator med låg och fast lastyta

Vad utmärker en lämplig rollator?

Vi frågade Christina Ripe, numera kliniskt utövande legitimerad arbetsterapeut, med lång erfarenhet som

produktchef i hjälpmedelsbranschen, om vad som utmärker en lämplig och säker rollator.

Vad anser du vara en säker rollator när det gäller funktion och konstruktion?

"En rollator behöver först och främst vara stadig och pålitlig. Stadig i alla förutsättningar där den används. Funktionerna måste vara enkla och intuitiva att förstå och utan risk för felanvändning. Det är inte alla leverantörer som har förstått vad det innebär. Intuitiva lösningar är också viktiga för brukaren och för alla andra runt brukaren som också behöver hantera en rollator. Bromsarna ska enkelt kunna användas utan att man behöver ha för stort öppningsgrepp. Bromsar måste också ha effektiv bromsverkan under alla förutsättningar. Att rollatorn är utan klämrisker är förstås också en självklarhet."

"För att en rollator ska vara stadig krävs en konstruktion som gör att tyngdpunkten är rätt placerad i förhållande till framhjulen. Är tyngdpunkten placerad för långt fram blir rollatorn tippbenägen framåt. Man måste dessutom kunna lasta korgen med matvaror utan att riskera att rollatorn blir ännu mer framtung och därmed ännu mer tippbenägen. Det är en stor risk för brukaren. Vissa rollatorer är tippbenägna, t ex när man ska upp för en trottoarkant, redan utan lastad korg/väska bara för att tyngdpunkten är placerad för långt fram."

Hur uppfattar ni att funktionsutvärdering av rollatorer kring säkerhet görs på offentliga upphandlingar i Sverige? Vilka funktioner bör utvärderas, samt i vilka brukarsituationer bör de utvärderas?

"Man har många krav i funktionsutvärderingar vid olika upphandlingar, och många krav är likartade. Men, vissa upphandlingar har missat att utvärdera rollatorerna med korgen lastad. Man upphandlar inte korgen och därför

utvärderar man den inte. Problemet är att brukare ofta köper korg/väska som tillbehör eftersom behovet av väska/korg är stort. När så är fallet måste man utvärdera rollatorn med lastad korg/väska. Det påverkar stabiliteten väldigt mycket och vissa rollatorer som vunnit stora upphandlingar blir till och med farliga när man lastar korgen/väskan. Är man rollatoranvändare så behöver man kunna ta sig till butiken och lasta varor. Man kan inte utgå från att rollatorn bara används utan last och utan korg/väska.

Utöver detta; när man jämför olika rollatorer och granskar hur utvärderingen har poängsatts så kan man ifrågasätta om man verkligen varit utomhus och tagit sig över en trottoarkant eller gått i en nedförsbacke. Vissa vinnande rollatorer uppfyller enligt min bedömning inte alls basala säkerhetskrav. De kan till och med upplevas farliga.

Man måste utvärdera med lastad korg/väska. Man måste utvärdera bromsverkan i nedförsbacke.

Man måste utvärdera hur rollatorn reagerar upp/ner för en trottoarkant både med och utan lastad korg/väska.

Man måste även utvärdera hur enkelt man kan använda bromsarna; inte bara med liten kraft utan även med litet öppningsgrepp."

Vad anser du vara en osäker rollator när det gäller funktion och konstruktion?

"En osäker rollator är en rollator som till synes är stadig men som i själva verket inte är det. Det handlar ofta om tyngdpunkten. Konstruktionen kan vara gjord så att tyngdpunkten är placerad för långt fram så att rollatorn blir tippbenägen speciellt vid hinder eller nedförsbackar. Med last i väskan/korgen blir den ännu mer tippbenägen.

Dessutom leder det till att bromsen inte fungerar effektivt. Bakhjulen belastas inte och därmed blir bromsverkan dålig."

Från en säkerhetssynpunkt, vad är din syn på hängmattesits jämfört med hård sits på en rollator?

"En hård sits är alltid tydligare än en med hängmattesits. Man vet att rollatorn inte påverkas nämnvärt när man sätter sig. Även om det kanske inte är sitsens material som driver säkerheten främst. Det är snarare att de rollatorer som har hängmattesits, som finns på den svenska marknaden, har en konstruktion som där tyngdpunkten är placerad för långt fram. Det gör dem osäkra."

Av de rollatorer som finns på den svenska marknaden, anser du att alla är säkra?

"Nej det finns flera rollatorer som vunnit stora upphandlingar som är skrämmande ostadiga och har en konstruktion där tyngdpunkten är placerad alldeles för långt fram."

Slutligen, vad mer är viktigt kring rollatorer?

"Utöver detta finns mycket man kan tillägga men för att göra det enkelt; Att en rollator har ett traditionellt utseende är ingen nackdel snarare tvärtom. Funktioner är tydliga och självklara. Det skapar trygghet för brukaren och för alla andra som är runt brukaren; taxichaufförer, anhöriga, assistenter m fl. Det borde värdesätts hos fler upphandlare!"

Hur viktigt är stabilitet och säkerhet i relation till en rollators vikt och estetik?

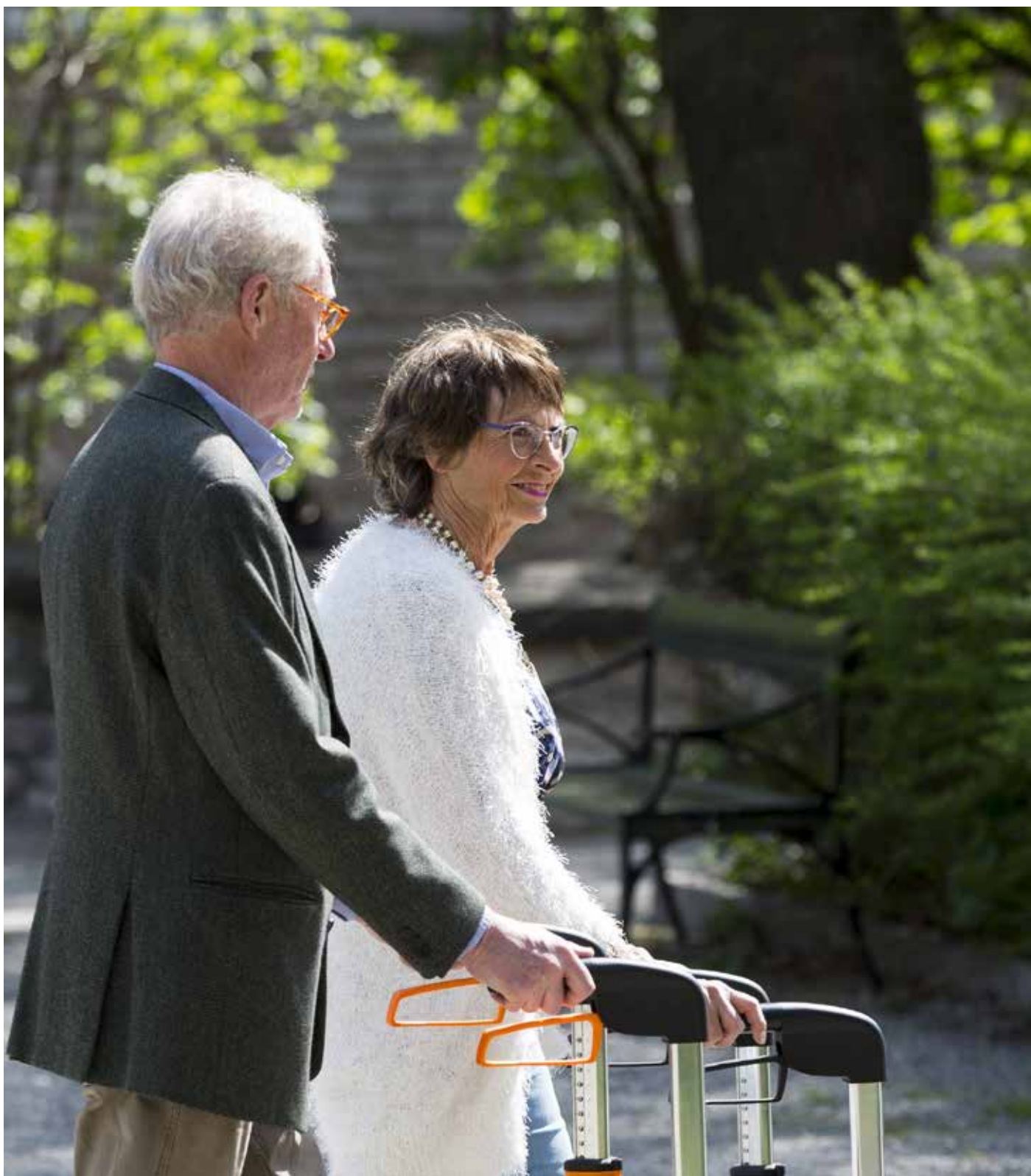
"Stabilitet är A och O både med och utan last i korgen/väskan. Det överväger både rollatorns vikt och estetik."

Slutsatser och rekommendationer

Slutsatsen av rapporten är att fallolyckor är ett betydande samhällsproblem med höga kostnader för vård och omsorg samt negativa konsekvenser och lidande för drabbade individer och närstående. Rollatorn har länge varit ett hjälpmedel för att förhindra fallolyckor och dess användning ger möjlighet till självständighet och ökad livskvalitet för äldre. Trots rollatorns fördelar måste dess säkerhet beaktas, särskilt med tanke på ökande olyckor och stora variationer i stabilitet mellan olika modeller.

Upphandlingar och utvärderingar av rollatorer och tillbehör, som till exempel korg eller väska, måste fokusera på realistiska användningsscenarier och krav på stabilitet och säkerhet för att säkerställa äldres välbefinnande och minimera samhällskostnader relaterade till fallskador.

Stefan Hedelius, CEO, Human Care

HUMAN CARE SWEDEN (HQ)

Årstaängsvägen 21B

117 43 Stockholm

Phone:- +46 8 665 35 00

Email: info.se@humancaregroup.com

HUMAN CARE CANADA

10-155 Colonnade Road

Ottawa, ON K2E 7K1

Phone: 613.723.6734

Email: info.ca@humancaregroup.com

HUMAN CARE UNITED STATES

8006 Cameron Street, Suite K

Austin, TX 78754 USA

Phone: 512.476.7199

Email: info.us@humancaregroup.com

HUMAN CARE NEDERLAND

Eispeterweg 124

8076 PA Vierhouten

Phone: +31 577 412 171

Email: info.nl@humancaregroup.com

www.humancaregroup.com

HUMAN CARE
Your Life. Your Way.